

УДК 343.98

Бандуріна Я.Ю., аспірантка кафедри криміналістики
НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Проблеми планування розслідування контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів

Досліджуються проблеми планування розслідування контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів. У статті розкривається зміст планування розслідування даного виду злочину та визначаються основні його елементи. А також проаналізовано деякі аспекти висування слідчих версій.

Ключові слова: планування розслідування, план, слідчі версії, контрабанда вогнепальної зброї та боєприпасів.

Исследуются проблемы планирования расследования контрабанды огнестрельного оружия и боеприпасов. В статье раскрывается содержание планирования расследования данного вида преступления и определяются основные его элементы. А также проанализированы некоторые аспекты выдвижения следственных версий.

Ключевые слова: планирование расследования, план, следственные версии, контрабанда огнестрельного оружия и боеприпасов.

The notion of the methods of committing of crime in the theory of criminal law and forensic science is considered. The methods of committing of the smuggling of firearms and ammunition are analyzed, their characteristics are given.

Key words: method of committing, methods of preparation, methods of direct commission, methods of concealment, classification of methods.

Актуальність. Важливу роль відіграє планування розслідування, що визначає основні напрямки діяльності слідчого по вирішенню завдань, які стоять перед ним та обумовлюють застосування системи слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Планування розслідування виступає засобом оптимізації слідчої діяльності, у зв'язку з цим, М. І. Порубов указував на те, що правильно організоване планування надає можливість провадити розслідування цілеспрямовано, дозволяє закінчити слідство у встановлені строки, дисциплінує слідчого, а також сприяє вирішенню основного завдання наукової організації праці – отриманню максимуму ефекту при найменших витрачаннях часу, сил та засобів [14, с. 21]. У плануванні розслідування також невід'ємну роль відіграє слідча версія, що є гарантом встановлення істини по справі і по суті є припущенням пояснення фактів та подій, які необхідно встановити слідчому.

Ступінь дослідженості проблеми. У науці проблеми планування розслідування досліджували: О. Я. Баєв, А. І. Вінберг, В. І. Громов, С. О. Голунський, М. В. Драпкін, О. Н. Колесниченко, В. О. Коновалова, І. М. Лузгін, О. Р. Шляхов та ін. [1, 2, 6-8, 18, 19]. Наприклад, Л. Я. Драпкін зазначав, що планування розслідування в значній мірі визначається умовами реальної ситуації, яка складається на тому чи іншому етапі судового провадження [6, с. 76].

Основний матеріал. У сучасній криміналістиці під плануванням розслідування розуміють визначення шляхів та способів розслідування; під час планування визначають обставини, що підлягають встановленню по кримінальній справі, системі слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, їх зміст, послідовність проведення, строки виконання [7, 17, 18]. Також воно будується на певному алгоритмі дій, що пов'язані з визначенням мети, принципів, умов, елементів, етапів та форм вираження планування [2, с. 494-500; 19, с. 212-235].

Таким чином, планування розслідування контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів — це розумова діяльність слідчого, яка пов'язана з визначенням слідчої ситуації, аналізом вихідної інформації, врахуванням всіх обставин злочину, використанням слідчих (розшукових) дій та їх реалізації на практиці. Планування розслідування як складовий елемент організації визначає шляхи ведення та направлення слідства, а також є одним із елементів організаційно-тактичних засад діяльності слідчого, що визначається метою, тобто встановлення істини у кримінальній справі, та умовами, що об'єктивно існують та впливають на хід розслідування злочину.

Єдиний за своїми цілями та тактичному значенню процес планування розслідування, наголошує Р. С. Белкін, зі змістовної сторони представляє собою систему, елементи якої тісно пов'язані й взаємообумовлені. Він зазначає, що такими елементами планування розслідування є: 1) аналіз вихідної інформації, 2) висунення версій та визначення задач розслідування, 3) визначення шляхів та способів вирішення поставлених задач, 4) складання письмового плану, 5) контроль виконання та корекція плану розслідування [2, с. 499].

Специфікою процесу планування розслідування контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів відносно вищевказаних елементів є той факт, що на початку розслідування слідчий оперує певним мінімум інформації, тобто знаходиться в умовах своєрідного браку відомостей. Це можна подолати двома шляхами: по-перше, фізичним поповненням при провадженні процесуальних та непроцесуальних дій, а по-друге, домисленням відсутніх елементів і на основі отриманого результату робити висновки. Останнє можливо виконати за допомогою впровадження слідчих версій в хід розслідування контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів.

На сьогодні у науці під слідчою версією прийнято розуміти обгрунтоване припущення відносно окремого факту чи групи фактів, які мали або мають значення для справи, що вказують на наявність та пояснюють походження цих фактів, їх зв'язок між собою та зміст, який слугує цілям встановлення об'єктивної істини [2, с. 493]. Ці припущення проводяться за загальними правилами метода моделювання. Логічна діяльність при побудові моделі вчиненого злочину різноманітна й можлива в різних варіантах [13, с. 83]. Так, С. А. Волчецька виокремлює такі варіанти: (а) метод проблемного моделювання, заснований на оцінці тенденції зміни змодельованої проблемної ситуації; (б) метод цільової ініціативи — «входження» до образу іншої людини, групи людей (при його використанні слід ставити себе на місце іншої особи та спробувати подивитися на ситуацію її очима); (в) метод мозкової атаки — творче обговорення проблеми, що припускає генерацію ідей та більш чітку оцінку проблемної ситуації [5, с. 149].

В основі висунення слідчих версій при розслідуванні контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів приймаються тактичні та процесуальні рішення. Вони повинні бути тісно пов'язані з предметом доказування, а саме таким специфічними предметами, як вогнепальна зброя та боєприпаси. Виходячи із теорії, можна виділити два структурних рівня висунення версій: (а) загальний, що дозволяє зрозуміти подію злочину в цілому; (б) окремі версії — зробити припущення щодо інших суттєвих обставин даного виду контрабанди.

Формування слідчих версій відносно розглядуваного нами виду злочину виходить з тих слідчих ситуацій, які можуть скластися на практиці. Ми виок-

ремлюємо три слідчі ситуації: (а) є факт вчинення контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів й особа злочинця відома; (б) є факт вчинення контрабанди зазначених предметів й особа злочинця відома, проте невідоме місце знаходження цих предметів; (в) є факт вчинення контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів, який відомий правоохоронним органам, але особа злочинця невідома або знаходиться на території іншої країни.

Відносно до *першої слідчої ситуації* загальна слідча версія, як вказує О. М. Васильєв, буде направлена на можливе пояснення причин та умов вчинення злочину та його окремих елементів, але якщо з'ясовані суть і причина такої події, як правило, неможливо відразу висунути версію про особу злочинця, про спосіб та мотив злочину тощо [3, с. 60]. Тому слідчий при веденні досудового розслідування вирішує питання про кваліфікацію злочину і закономірно висуває такі версії: (а) чи є вчинене діяння контрабандою (ст. 201 КК України); (б) чи мало місце вчинення контрабанди, пов'язане з вчиненням інших злочинів, передбачених кримінальним законодавством України (ст. 358, 212 та ін. КК України); (в) чи мало місце порушення митних правил або вчинення адміністративне правопорушення (ст. 458 МК України); (г) чи мала місце добровільна відмова від злочину.

Доволі часто на практиці слідчий ігнорує висування вищезазначених версій, помилково розраховуючи на свій досвід або ведення слідства по аналогії, адже кожна кримінальна справа індивідуальна і застосування тих самих прийомів та методів не завжди підходить до одного й того ж виду злочину.

Другим структурним рівнем в даній слідчій ситуації виступають окремі версії, що мають більше криміналістичну природу, оскільки стосуються способу вчинення контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів; осіб, які її вчинили; обстановки, в якій відбулася подія, місця та часу вчинення; умов, цілей злочину тощо.

Взагалі ключовим елементом розкриття злочину є визначення слідчим способу вчинення злочину тому, що він відображає подальший хід розслідування, це є відправним пунктом подальшого слідства. Так, якщо контрабанда вогнепальної зброї та боєприпасів вчиняється:

- поза митним контролем, то слідчий може припустити: (а) що злочин вчинено особою, яку затримали на місці події, (б) що злочин вчинено особою, яка переміщує предмети контрабанди, але на замовлення сторонніх осіб, (в) діяла злочинна група, перевізник є виконавцем, замовник — невідомий, (г) злочин вчинено особою, яка не знала про злочинність свого діяння і т. п.

- безпосередньо через пункт митного контролю, окрім вищезазначених версій, посадова особа може передбачити, що: (а) контрабанду вчинено особою, яка переміщує вогнепальну зброю та боєприпаси, в місці проходження митного контролю; (б) злочин вчинено особою, яка заздалегідь замаскувала вогнепальну зброю та боєприпаси або приховала під час митного контролю, (в) злочин вчинено особою, яка виготовила тайник чи схованку для переміщення предметів контрабанди, (г) злочин було вчинено даною особою, яка використала підроблені документи на зброю та боєприпаси, (д) злочин вчинено при сприянні працівників митних органів тощо.

Відносно місця вчинення контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів слідчий висуває такі версії: 1) що подія злочину відбулась на державному кордоні України, 2) на митному кордоні, 3) в прикордонній зоні, 4) у зоні

митного контролю, 5) на митному складі, 6) у вільній митній зоні.

Як засвідчує практика, коли вчиняється контрабанда вогнепальної зброї та боєприпасів, то злочинець переслідує корисливі мотиви з метою збагачення та для задоволення власних потреб. Проте існують поодинокі випадки вчинення злочинів з так званих інших особистісних мотивів, тобто, як відмічав Б. С. Волков, в діях людини мотиви у чистому вигляді майже не зустрічаються. Вони доповнюються й ускладнюються іншими прагненнями та інтересами [4]. Наприклад, громадянин Росії К., придбавши у солдата строкової служби вогнепальну саморобну зброю (пістолет у вигляді авторучки), мав намір незаконно перемістити цей предмет з прихованням від митного контролю з метою салютувати з цієї зброї на дні народження своєї матері [11]. Як бачимо, пояснення, які надає підозрюваний, не зовсім відповідають логічній природі дійсності.

Досить проблемним для слідчого є висунення версій, які стосуються особи злочинця або групи злочинців. Так, слідчий може змоделювати наступне: (а) затримана особа, яка переміщувала вогнепальну зброю та боєприпаси, є винною у вчиненні контрабанди; (б) злочин вчинено організованою групою, а затримана особа є виконавцем; (в) затримана особа, яка не знала, що вчиняє саме контрабанду вогнепальної зброї та боєприпасів.

Друга слідча ситуація вирішує ті ж завдання, що й перша, але на відміну від першої скеровує слідство на встановлення місця знаходження вогнепальної зброї та боєприпасів. У цьому випадку слідчий може припустити, що (а) предмети контрабанди знаходяться у житловому приміщенні (гаражах, приміських будинках) затриманої особи, (б) зброю та боєприпаси можуть приховувати близькі родичі або знайомі, (в) контрабандний товар може бути реалізовано у мисливській магазині або ж на «чорному ринку», (г) предмети приховують для подальшого переміщення за кордон.

Так, громадянин Росії С., що мешкає у м. Грозний Чеченської республіки РФ, незаконно придбав вогнепальну зброю (пістолет марки «БІС» – «Радон») у невідомих осіб. Поїздом «Кісліводськ – Москва» прибув до м. Харкова, проте при перетині митного кордону приховав від посадових осіб митниці, що мав при собі вогнепальну зброю. Інформацію про цей злочин було отримано у ході оперативно-розшукових заходів, що стало підставою для кримінального провадження. На початку досудового розслідування було встановлено, що контрабанду вчинив гр. С., проте було не відомо місце знаходження зброї. Слідчий при плануванні розслідування та висуненні версій виходив з: 1) оперативної інформації; 2) відомостей про встановлену особу злочинця (гр. С.); 3) результатів проведення слідчих (розшукових) дій, а саме допит гр. С., обшук за місцем проживання, де було знайдено та вилучено зброю; 4) даних затримання підозрюваного [10]. Виходячи з наведеного, слідчий керувався наступним: (а) відносно події злочину – вчинено кримінальне правопорушення, що кваліфікується за ст. 201 КК України, контрабанду вчинено громадянином С., який незаконного переміщував предмет через пункт митного контролю шляхом утаювання; (б) відносно місця події – у зоні митного контролю або на митному кордоні; (в) відносно місця знаходження вогнепальної зброї – предмет контрабанди знаходиться у місці проживання гр. С. або у житлових приміщеннях, які належать його родичам або знайомим.

Таким чином, індивідуальність планування розслідування та висунення слід-

чих версій кожного кримінального провадження надає змогу напрацювати певні особливості та систематизувати їх, що в свою чергу стають певним механізмом для роботи з даною категорією злочинів.

Третя слідча ситуація вказує нам на те, що особа злочинця невідома або знаходиться на території іншої держави. Слідчий, окрім загальних слідчих версій та об'яви контрабандиста у розшук, висуває окремі версії, які стосуються насамперед визначення кола осіб, серед яких слід провести розшук злочинця. У даній ситуації зусилля учасників розслідування мають бути спрямовані на невідкладне вирішення двох ключових проблем: а) збирання інформації про злочинця та місце його перебування; б) реалізацію зібраних відомостей з метою виявлення і кримінального переслідування злочинця [16, с. 159]. У цьому випадку значний інтерес викликає встановлення ознак, що вказують на групову належність контрабандиста. Це значить скласти уявлення про те, до якої групи (стаєвої, вікової, національної, фахової і т.д.) він належить [12, с. 77].

У цій ситуації слідчий може припустити, що (а) злочини вчинено однією особою; (б) контрабанду було вчинено організованою групою; (в) шляхи пересування злочинця (автотранспортний, залізничний, повітряний, морський); (г) особа, що переміщала предмети контрабанди, володіє спеціальними навичками поведінки зі зброєю або навпаки тощо. Тобто всі версії на початку розслідування повинні бути скеровані на встановлення та пошук зниклої особи злочинця з місця події.

З огляду на вищезазначене можна стверджувати, що планування розслідування контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів — дуже важливий етап організації роботи слідчого. Завдяки ньому посадова особа може чітко визначити коло питань, які перед нею постають, та, вирішуючи їх поступово, направляти хід слідства для розкриття злочину. Логічним завершенням планування є складання плану слідства.

Як зазначає В. Ю. Шепітько, план — закономірний результат планування розслідування злочину. Складання його є організаційним початком у роботі слідчого. Під час розслідування доцільно використовувати таку форму письмового плану, як а) слідчі версії, б) обставини, що підлягають з'ясуванню, в) слідчі дії та оперативно-розшукові заходи, д) термін виконання, е) виконавець, ж) примітки [17, с. 197].

Особливості складання плану при плануванні розслідування контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів полягають у тому, що він має бути обов'язково письмовим (оскільки є ймовірність втрати значної інформації під час розслідування), відповідати логічній будові, бути конкретним, розгорнутим, в ньому мають бути чітко прописані всі дії слідчого.

Важлива роль у плануванні розслідування контрабанди даного виду належить методу рефлексивного мислення та управління. У криміналістичній науці під цим методом розуміють не просто дію іншої людини з урахуванням власних думок, а передбачення її можливих дій, і на цій основі реалізація певного прогнозу [9, 15], оскільки під час планування слідчий може подумки поставити себе на місце злочинця та прорахувати майже всі ймовірні варіанти дій злочинця та скерувати слідство у заданому напрямку.

Висновки. З огляду на вищезазначене, планування розслідування контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів є необхідним етапом початку досудового розслідування. Значимість такого планування полягає у організації та направленні слідства у заданому напрямку, а також у визначенні оптимальних

шляхів й алгоритмі дій слідчого відносно кожної слідчої ситуації. Це в свою чергу обумовлює якість роботи слідчого та економить сили та час. Планування розслідування розглядуваного злочину має свої особливості, що залежать від обстановки, яка склалась на місці події та від рівня інформативності слідчого. Основою планування є слідча версія, яка оптимізує роботу слідчого та сконцентровує його увагу на обрання найбільш ефективних й доцільних методів та засобів розслідування кожного окремого кримінального провадження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баев О. Я. Основы криминалистики: курс лекций [Текст] / О. Я. Баев. — 3-е изд. перероб. и доп. — М. : Эксмо, 2009. — 288 с.
2. Белкин Р. С. Курс криминалистики: учеб. пособ. для вузов [Текст] / Р. С. Белкин. — 3-е изд., доп. и перероб. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. — 837 с.
3. Васильев А. Н., Мудьюгин Г. Н., Якубович Н. А. Планирование расследования преступлений [Текст] / А. Н. Васильев, Г. Н. Мудьюгин, Н. А. Якубович. — М. : Госюриздат, 1957. — 199 с.
4. Волков Б. С. Мотивы преступлений уголовно-правовые и социально психологическое исследование [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://do.gendocs.ru/docs/index-182541.html?page=14>
5. Волчецкая Т. С. Криминалистическая ситуалогия [Текст] / Т. А. Волчецкая. — М. : Калининградский ун-т, Калининград, 1997. — 248 с.
6. Драпкин Л. Я. Основы теории следственной ситуации [Текст] / Л. Я. Дряпкин. — Свердловск: Изд-во Урал. Ин-та, 1987. — 164 с.
7. Колесниченко А. Н. Планирование расследования [Текст] (глава XV) / А. Н. Колесниченко // Советская криминалистика [учеб. пособ. Ч.1] / под ред. С. П. Митричева, Н. В. Терзиева. — М. : ВЮЗИ, 1958. — 428 с.
8. Коновалова В. Е. К вопросу о принципах научной организации следственной деятельности [Текст] / В. Е. Коновалова // Вопр. государства и права. М. : Юрид. лит., 1970. — С. 337 — 344
9. Костицкий М. В. Введение в юридическую психологию: методологические и теоретические проблемы [Текст] / М. В. Костицкий. — К. : Вища школа, 1990. — 259 с.
10. Матеріали кримінального провадження [Текст] / Ленінський районний суд м. Харкова № 1-561/96
11. Матеріали кримінального провадження [Текст] / Ленінський районний суд м. Харкова № 1-728/96
12. Образцов В. А. Выявление и изблечение преступника [Текст] / В. А. Образцов. — М. : Юристъ, 1997. — 336 с.
13. Павлычев М. М. Расследование уклонения таможенных платежей с транспортных средств [Текст] моногр. / М. М. Павлычев. — М. : Юрлитинформ, 2008. — 176 с.
14. Порубов Н. И. Научная организация труда следователя [Текст] / Н. И. Порубов. — Минск : Вышс. шк., 1970. — 262 с.
15. Усманов У. А. Тактика допроса на предварительном следствии [Текст] справочник / У. А. Усманов. — М. : «Изд. ПРИОР», 2001. — 176 с.
16. Шевчук В. М. Методика розслідування контрабанди: проблеми теорії та практик [Текст] моногр. / В. М. Шевчук. — Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. — Х. : Гриф, 2003. — 280 с.
17. Шенітько В. Ю. Криміналістика [Текст] підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Ю. Шенітько. — К. : Ін Юре, 2010. — 496 с.
18. Шляхов А. Р. Планирование предварительного следствия [Текст] лекция для студ. / А. Р. Шляхов. — М. : ВЮЗИ, 1957. — 48 с.
19. Шмонин А. В. Методология криминалистической методики : моногр. [Текст] / А. В. Шмонин. — М. : Юрлитинформ, 2010. — 416 с.